

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/30, p. 401-413

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12687>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ **Referees/Hakemler:** Prof. Dr. Dolunay ŞENOL –
Doç. Dr. Ömer İSHAKOĞLU

This article was checked by iThenticate.

MODERN YEMEN ROMANINDA MEKÂN BAĞLAMINDA KADININ KONUMLANDIRILIŞI

*Senem SOYER**

ÖZET

Arap edebiyatında “rivaye” kelimesiyle karşılığını bulan roman türü, şiir ve hikâye türüne göre daha geç bir zamanda ortaya çıkmıştır. Modern anlamda Arap romanı XIX. yüzyılın son çeyreğinde Batı edebiyatlarının etkisi ve çeviri yoluyla gelişmiş, bu süreci uyarılma ve telif romanlar takip etmiştir. Romanda bir kahraman etrafında gelişen olaylar ve bunların aktarımı söz konudur.

Romanı oluşturan temel yapı taşlarından biri olan mekân kavramı, kahramanların etrafında gelişen olayların yaşandığı yerlerdir. Olaylar ister gerçek ister hayali olsun bir mekâna ihtiyaç duyar. Bu çalışmada *San'âi* romanı “mekânın ‘yeniden’ üretimi”, “kadın-mekân ilişkileri” ve “toplumsal cinsiyet” gibi çeşitli başlıklar altında bir incelemeye tâbi tutulacaktır.

Bu bağlamda bu çalışmanın odağını Yemenli yazar Nâdiye el-Kevkebâni ve *San'âi* adlı romanında kadın-mekân ilişkisi ve bunun ele alınışı oluşturmaktadır. Bu romanda mekân unsuru kadının toplumsal olarak konumlandırılışı bakımından irdelenecektir.

Roman kahramanları Subhiye, Hamid, Gamdân ve Huriye'dir. Her bir kahraman Yemen toplumsal ve kültürel hayatını temsil eder biçimde kurgulanmıştır. Kahramanların mekânsal pratikleri yoluyla kadın-erkek, kamusal-özel alan ayrımları öne çıkarılmıştır. Subhiye, eğitilmiş ve modern Yemen kadınına sembolize ederken Huriye ataerkilliğin ve gelenekselliğin etkisindeki Yemen kadınına temsil etmektedir. Hamid romanın geleneksel özellikler gösteren erkek kahramanıdır. Gamdân ise kamusal alanların erkeklere tahsis edilmesinin bir örneğidir.

Bu çalışmada kadın-erkek rolleri ve mekânsal karşılıkları bakımından farklılıklar ortaya konulmuştur. Roman kahramanlarının gözünden mekânlara ne gibi anlamlar yüklendiği ve atfedildiği araştırılmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi. El-mek: senemsoyer@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Nâdiya el-Kevkebânî, Yemen, Arap Edebiyatı, Romanda Mekân, Tasvir.

PLACE OF WOMAN IN YEMEN'S MODERN NOVELS IN THE CONTEXT OF SPACE

ABSTRACT

The novel genre which is known as 'rivaye' in Arabic Literature, emerges later in comparison to story and poetry genres. In the modern sense, the Arabic novel developed in the last quarter of the 19th century through the influence of Western literature and through translation, and this process followed by adaptations and authentic novels. The novel consists of a hero and the narration of events he goes through.

The concept of space, one of the basic building blocks that make up the novel, is where the events that the hero lives take place. Events, whether it's real or imaginary, need a 'space'. In this study, the San'âî novel will be reviewed under various headings such as "reproduction of space", "woman-space associations" and "gender".

In this context, the focus of this work is on the relationship between women and space in Yemeni writer Nâdiye al-Kevkebani and her novel San'âî. In this novel, the space element will be examined in terms of the social positioning of the woman.

The heroes of the novel are Subhiye, Hamid, Gamdân and Huriye. Each hero is designed to represent the social and cultural life of Yemen. Through the spatial practices of heroes, the distinctions between men and women, public-private spheres have been emphasized. Subhiye represents the educated and modern Yemen woman, while the Huriye represents the Yemen woman influenced by tradition and patriarchal structure. Hamid is the male hero of the novel that shows traditional features. Gamdân is an example of the allocation of public spaces to men.

In this article differences in terms of male-female roles and spatial responses were described. It has been researched what meanings are assigned to the spaces by novel heroes.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction and the Aim of Study

The focus of this article is on the female-space relation and how this relation is processed in San'âî, a novel of Nadiye al-Kevkebani's, who is a Yemeni woman writer and academician. In this novel, the space element is examined in terms of the social positioning of the woman.

It can be said that the situation of women in Yemen, which has experienced a turbulent political life, is complicated and contradictory. The Yemeni woman has a more non-modern appearance when compared to women of other Arab and Gulf countries. Outside their home, they can take part in the social life only if, they wear a chador and a veil which only leaves

Turkish Studies

their eyes open. Yemeni women, who live a life determined by political and economic conditions, describes their reason for wearing a veil as; tradition.

Theoretical Frame

Nâdiya al-Kevkebani's San'âi novel consists of twelve sections. This novel uses the siege of the City of Sana'a as a baseline, which lasted for seventy-two days and is an important turning point in the history of modern Yemen; and mentions subjects, such as devotion to nation, love, and yearning of memories. In this novel, the effects of the siege period on the novel heroes are emphasized through spatial associations. It also provides information about the post-revolutionary political history of the 1962 period. In the beginning, a relation is established between society and history. Then, it focuses on the concealment of the woman's identity and the dilution of her existence from the public arena with the help of social and cultural items.

In the novel, social life and spaces are intertwined. Old Sana'a's narrow streets, Turkish baths, and window figures are blended with a love story and these emotional adventures of the heroes are presented to the reader in the 1962 revolution and the post-revolutionary political history scene. With this, the writer encourages the reader to remember the martyrs who die for their country, and the history of the country. The city of Sana'a has been the expression and representation of these feelings with the impressions and narrations of different characters. The frequently used descriptions in the novel enrich the narration and added aesthetics. Through these descriptions, the author presents the sense of space of novel heroes to the reader.

The heroes of the novel are Subhiye, Hamid, Gamdân and Huriye. Each hero is designed to represent the social and cultural life of Yemen. Through the spatial practices of heroes, the distinctions between men and women, public-private spheres have been emphasized. Subhiye represents the educated and modern Yemen woman, while the Huriye represents the Yemen woman influenced by tradition and patriarchal structure. Hamid is the male hero of the novel that shows traditional features. Gamdân is an example of the allocation of public spaces to men.

The city, which is the place where the main characters of San'âi novel lives, is also the physical place where the civil war is experienced. Traditions, customs, personal and social experience also came from the same place. In this context, the city of Sana'a was constructed as the intersection point of relations and life practices in the novel. For Subhiye, Sana'a is the motherland where he lived and loved so much in his dreams; and for Hamid, it is the city where he was born and raised, where he fell in love. This city, where their fathers fought and gave their lives for it, is depicted by the author like a panoramic picture, to the smallest detail. The city's cultural heritage, history, old buildings, narrow streets, mythological stories, women's attire, and all the changes that the city has experienced in terms of location and socially are told in detail.

As one of the elements of the novel, space has an important and functional role. The space can be defined as: *“a the general environment in which social relations are experienced; earth, human geography, streets, city infrastructure, neighborhood, periphery; the layer of everyday life, of*

Turkish Studies

everyday experience; a concept that has both physical and rational qualities defined as an architectural and ecological environment " (Akbal Süalp'den aktr. Maltaş Erol, Görmez, 2016: 83).

When the relations of the novel heroes are examined in the spatial context, it is observed that each one is chosen to reflect its character traits. While everyone is visiting Subhiye's small art gallery; Hamid's house reflects his loneliness after his family moved the new the Sana'a to another house. While the Presidential Palace was chosen as a space for Gamdan, who has an official duty; Huriye, who is even ignored by her family, is portrayed as a woman living in the edge of the neighborhood, again transmitting her inner world to the reader.

Study Methods

This article has undergone a review under various headings such as spatial relations of heroes, reproduction of space, woman-space relations, patriarchy and gender. The spaces described in the novel, such as mosques, streets, Turkish baths and living quarters have been tried to be examined in this context, and differences in terms of male-female roles and spatial responses have been put forward. It has been researched what meanings are assigned to the spaces by novel heroes.

Findings and Discussion

The San'ai novel is a novel in which space elements are used in various dimensions. The same space in the novel is designed in such a way which shows us; a place that has been through a civil war; a place where people can fall in love; and also a place where reflects the positioning of women. The inner worlds of heroes have been studied on the axis of human-space relations.

Subhiye counted Cairo as his motherland after his father preferred to live away from Sana'a, but Sana'a always lived in his mind, like a dream world. Hamid is a man who loves this city, knowing all of its streets and history in detail. Hamid's love for this city also links Huriye to Hamid. They grew up together in the same city where they are connected with its background and history. (el-Kevkebâni, 2015: 261).

Keywords: Nâdiya el-Kevkebâni, Yemen, Arabic Literature, Space in Novel, Description

Yemen ve Yemen Kadını

Arap yarımadasının güneyinde yer alan Yemen, yaklaşık 400 yıl süren Osmanlı yönetiminin ardından I. Dünya Savaşı sonrası 1918 yılında İmam Yahya önderliğinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak bu ülke günümüzdekinden farklı olarak sadece Kuzey Yemen'den oluşmaktaydı. Çünkü ülkenin güneyi daha önceden İngilizler tarafından işgal edilmiş ve Aden kenti merkezli bir protektora kurulmuştu. Bu Kuzey Yemen'de kurulan devlet, Yemen İmamlığı veya Yemen Mütevekkili Krallığı olarak bilinen bir monarşiydi. Bölgede en önemli rakibi ise sınır sorunları yaşadığı, kuzey komşusu Suudi Arabistan'dı. 1962 yılında İmam Bedr Krallığına karşı Albay Sallal tarafından gerçekleşen darbe sonrasında İmamlık yönetimine son verilip Cumhuriyet rejiminin kurulmasının ardından bölgede karışıklıklar meydana gelmiş, bu tarihten sonra ülkede kanlı bir iç savaş başlamıştır. Darbeden sonra kaçan İmam Bedr'in başlattığı isyan büyümüş Kuzey Yemen'deki

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/30

iç savaş yakın tarihe kadar devam etmiştir. 1962-1967 yılları arasında devam eden iç savaş imamlık yönetimini savunanlar ile Cumhuriyet rejimi taraftarları arasında olmuştur.

Çalkantılı bir siyasi hayat yaşamış olan Yemen’de kadının durumuna gelince; karmaşık ve çelişkili olduğu söylenebilir. Yemen kadını diğer Arap ve Körfez ülkeleri kadınları ile karşılaştırıldığında daha modern olmayan bir görünüme sahiptir. Ev dışında sosyal hayatta çarşafıyla ve sadece gözlerini açıkta bırakan peçesiyle yer almaktadır. Peçe takmalarının nedenini geleneksellik ile açıklayan Yemen kadınları, siyasi ve ekonomik koşulların belirlediği bir hayat yaşamaktadırlar.

2011 yılında yaşanan Arap Baharı’na kadar olan dönemde siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan Yemen kadını için umut verici bir durumdan söz etmek zordur. Nüfusun yarısını oluşturan Yemen kadını, yoksulluk, yolsuzluk ve işsiz bir yönetimin kurbanı olmuştur. Yemen’de kadınlar, orantısız bir şekilde, sürekli olarak çatışma ve ekonomik zorlukların sıkıntısını çekmişlerdir (Raja, 2013: 1).

Nâdiya el-Kevkebânî ve San‘a’î

Nâdiya el-Kevkebânî Yemen’in Ta‘izz şehrinde 1968 yılında dünyaya gelmiştir. Sana‘a Üniversitesi’nde mimarlık eğitimi alan yazar, 2008 yılında Kahire Üniversitesi’nden aynı alanda doktora derecesine sahip olmuştur. Sana‘a Üniversitesi’nde akademisyen olarak çalışmaktadır.

Kısa hikâyeler ile yazın hayatına başlayan Nâdiya el-Kevkebânî’nin ilk edebi eseri olan kısa öykü çalışması *es-Sevra* adlı dergide yayımlanmıştır. Öykü koleksiyonları ve üç romanı bulunmaktadır. Yazarın ilk öykü seçkisi *Zefratu Yâsemîn* (2001) ve ilk romanı da *Hubb Leyse İllâ* (2006) adını taşımaktadır. Edebiyat alanında Yemen’de ve yurt dışında çeşitli ödüller almıştır. 2000 yılında Suad es-Sabbah ödülü ve 2001 yılında Yemen Cumhurbaşkanlığı Genç Yazarlar ödülü bunlardan bazılarıdır. Yazar, Yemenli Edebiyatçılar ve Yazarlar Birliği üyesidir.

Nâdiya el-Kevkebânî’nin San‘âî adlı romanı, on iki bölümden oluşmaktadır ve modern Yemen tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Sana‘a şehrinin yetmiş gün kuşatması esas alınarak vatan sevgisi, aşk ve hatıralarda yaşatılan mekânlara duyulan özlemi anlatmaktadır. Bu kuşatma döneminin roman kahramanları üzerinde mekânsal çağrışımlar yoluyla ortaya çıkan etkileri vurgulanmaktadır. Sosyal hayat ile mekânlar iç içe geçmiştir. Eski Sana‘a’nın dar sokakları, Türk hamamları ve pencere figürleri bir aşk hikâyesi ile harmanlanıp kahramanların bu duygusal maceraları 1962 dönemi devrimi-devrim sonrası siyasi tarih eşliğinde okuyucuya sunulmuştur.

Ayrıntılı betimlemelerin yer aldığı roman, Sana‘a’daki sosyal hayatı her yönüyle yansıtmaktadır. “İnsanı, yaşadığı çevreye gerçekçi bir şekilde yerleştirmek, betimlemenin temel görevidir. Çünkü inandırıcılık her şeyden öndedir. Roman, hayatı yansıtacaksa, hayatın her yönü romana girmelidir. ... Özellikle içsel yaşantıların ve bilinçaltı anlatımın başat olduğu metinlerde, dış görünüşler, dolayısıyla betimleme, iç dünyaların yansıtılmasının bir parçası olur. Eşya, nesne bir durumu, bir “duygu”yu temsil için kullanılır” (Tosun, 2014: 85). Bu romanda Sana‘a şehri farklı karakterlerin izlenimleri ve kendi anlatımları ile duygularının ifade edilişi ve temsili olmuştur. *San‘âî* romanında sıklıkla yer verilen betimlemeler anlatımı zenginleştirmiştir, estetik katmıştır. Yazar, bu betimlemeler yoluyla roman kahramanlarının mekân algısını okuyucuya sunmuştur.

Betimlemeler ve mekân, atmosfer oluşturmanın en önemli araçlarıdır. *San‘âî* romanında atmosfer, betimlemelerle, mekân unsuruyla, diyalog, ritim ve bakış açısıyla oluşturulmuştur. Atmosfer, “karakterlerin ruh durumunu, mekânın konumlanışını, nesnelere görünüşünü ortak bir çizgide buluşturan bakış açısıdır” (Tosun, 2012: 97-99).

Romanın ana kahramanlarından biri, şehit devrimcilerden birinin kızı olan Subhiye’dir. Sana‘a’da yaşamamış olmasına rağmen kente olan aşırı sevgisi onu şehri bütün ayrıntılarıyla

keşfetmeye ve tanımaya yönlendirir. Bu sayede kendi hikâyesini de öğrenmek ister. Güzel sanatlar ile ilgilenmekte ve resim yapmaktadır. Subhiye'nin en öne çıkan özelliklerinden birisi onun geleneksel Yemen kadınlarından giyiniş, davranış ve düşünce olarak farklı olmasıdır. Bu özellikleri ile Subhiye, modern kadının sembolüdür. Yemen'de yaşanan 1962 olayları ardından babası ailesini alıp Mısır'a yerleşmiştir. Yaklaşık 30 yıl sonra baba Mısır'da vefat edince -vasiyetinde belirttiği üzere Sana'a'da gömülmek istiyor- Yemen'e dönme kararı almışlardır. Romanda Subhiye'nin Mısır'dan dönüşte havaalanından itibaren gözlemlerine sıklıkla yer verilmektedir. Onun gözünden kadının toplumsal konumu okuyucuya aktarılmaktadır.

Romanın diğer kahramanlarından olan Hamid de şehit bir devrimcinin oğludur. Sana'a şehrine ve kadınlara âşık bir adamdır. Geleneksel Yemen erkeğini sembolize etmektedir. Subhiye ile aralarında bir aşk ilişkisi başlar ancak bu ilişkide en güçlü bağ ikisinin de Sana'a'ya olan aşklarıdır. İkili, genel olarak benzer olaylar yaşamışlardır. Romanın bir başka kahraman figürü Gamdân, babası vefat ettikten sonra annesinin başka bir adamla evlenmesi ve kardeşi ile onu kendi kaderine terk edip gitmesi üzerine yetim büyümüş biridir. Bu üç kahramanın ortak özelliği, iç savaş sırasında hayatını kaybeden devrimcilerin çocukları olmalarıdır. Romanda geleneksel Yemen kadını temsil eden ikinci kadın kahraman Huriye, Hamid'in evlilik dışı ilişki yaşadığı sevgilisidir.

2000 yılında Kahire'de Subhiye'nin babasının vefat etmesi üzerine cenazenin Sana'a'ya getirilişi ile roman başlamaktadır. 1968 yılında ülkede yaşanan olaylardan sonra baba, kaybeden tarafta olmanın acısı ve sırlarıyla ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Kahire'de yaşadıkları dönemde baba, kızına sürekli Sana'a'yı anlatmış, bu sayede Sana'a şehri, kızının zihninde sanki orada yaşıyormuş gibi hep çok canlı kalabilmiştir. Subhiye, annesi ve kardeşi her tatilde Yemen'i ziyaret etmişlerdir. Bu ziyaretlerde baba yer almamaktadır. Anneanne ve babaanne karakterlerinin anlattığı hikâyeler yoluyla Subhiye'nin zihninde babanın anlattığı vatan Sana'a resmi tamamlanmıştır. Subhiye büyüdükçe babasının Yemen'e olan bu kadar bağlılık ve sevgisine rağmen neden bu vatandan uzakta yaşamayı tercih ettiğini sorgulamaya başlar.

Kahire'den döndükten sonra kendisine bir sanat galerisi açan Subhiye, Hamid ile bu galeride tanışır.

Adı açıklanmayan bir anlatıcı tarafından anlatılan *San'âi* romanında Subhiye ve Hamid arasında geçen olaylar dönüşümlü olarak okuyucuya aktarılır. Sıklıkla yer verilen tasvirler sayesinde her şey ayrıntıları ile sanki üç boyutlu bir resim gibi okuyucunun zihninde canlandırılır. Bu ayrıntılı tasvirler yoluyla Sana'a şehri, camileri ve isimleri, dar sokakları, hamamları ve romanın arka planını oluşturan tarihsel dönem hakkında bilgi verilmektedir. Romanda yer alan siyasi ve tarihi bilgiler ışığında gerçekçi roman özelliğine sahip olan bu eser, dönemin olaylarını belgeli tarihi bilgilerle okuyucuya sunmaktadır. Bu bilgiler halkın gelenekselliği, örf ve adetleri, kıyafetleri ve kadının toplumsal konumu ile birlikte okuyucuya verilmektedir. Kadının gelecekte olması arzulanan toplumsal konumu ile de ilgili sorular sorularak bu konu irdelenmektedir.

Edebiyatın toplumları ve toplumun gerçekliklerini yansıtmayı vurgusunu bu romanda seçilen kahramanların özellikleri bakımından görmek mümkündür. Kadın karakterler olan Subhiye ve Huriye kadının eğitimi açısından değerlendirildiğinde yaşantılarındaki ve davranışlarındaki farklılıklar hemen göze çarpmaktadır. Huriye, Hamid ile gezerken dış görünüşüyle tanınmayacak şekilde dışarı çıkmaktadır. Buluşma yerleri genellikle ağaçlık ve gözlerden uzak yerlerdir. Huriye'nin aksine Subhiye'nin Hamid ile buluşmaları ise kamuya açık yerler olarak nitelendirilen yerlerdir. Şehrin bütün sokaklarında Subhiye ile Hamid gezmişler, kahve içmişlerdir. Subhiye ile Hamid 'in tanıştıkları yer ise Subhiye'nin sanat galerisidir.

Romanda Mekân

Arapçada oturlan yer, ev, mahal anlamlarına karşılık olarak kullanılan mekân kavramı, “kevn” kökünden türetilmiştir. Günlük hayatlarını farklı mekânlarda bulunarak ve etkileşimli olarak devam ettiren insanlar, fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını yine bu mekânlarda karşılamaktadırlar (Şengül, 2010: 529).

Mekân kavramının tam bir tanımını yapmak zor olsa da genel olarak “toplumsal ilişkilerin yaşandığı genel ortam karşılayan; yeryüzü, beşeri coğrafya, sokaklar, kent altyapısı, muhit, mahalle ayrımları; gündelik yaşamın, gündelik deneyimlerin oluşturduğu tabaka; mimari ve ekolojik bir ortam olarak tanımlanan hem fiziksel hem de ussal niteliklere sahip bir kavram” olarak açıklamak mümkündür (Akbal Süalp’den aktr. Maltaş Erol, Görmez, 2016: 83). Romanı oluşturan unsurlardan biri olarak mekân, önemli ve işlevsel bir role sahiptir. “*Roman türünün ‘edebi bir mekân’ oluşturmak bakımından en önemli özelliğinin ‘kurgu’ olduğu söylenebilir. Kurgu, romanda aktarılan olay örgüsünün ya da konunun toplumsal gerçekliğin hakikiliğinin sorgulanması bakımından önemli bir işlev taşımaktadır. Romanın olay örgüsü ‘gerçek’ yaşantıda belirli bir zamana ve belirli bir yere oturtulabilir. Bununla beraber roman kişileri ve roman kişileri arasında geçen olaylar da gerek tarihi (makrotarih) gerekse toplumsal veya kişisel yaşantıyı (mikrotarih) esas alabilir; hatta buradaki örtüşme bire bir aynı bile olabilir. Ancak romanın konu edindiği anlatı, her ne kadar ‘gerçeklik’le örtüşse de roman kurgusu içine yerleştirildiği andan itibaren bir mekân kaymasına uğrar. Artık söz konusu olay veya olgu bir anlatıya dönüşmüş ve edebi bir mekânda varolmaya başlamıştır*” (Yaşat, 2009:118).

Roman yazarı, mekân unsurunu anlatıda çeşitli amaçlarla kullanır. “*Olayların cereyan ettiği çevreyi tanıtmak, roman kahramanlarını çizmek, toplumu yansıtmak ve atmosfer yaratmak amaçlarıyla kullanılabilir*” (Tekin, 2012: 143).

Yazarın buradaki temel amaçlarından biri anlatılanlara gerçeklik kazandırma kaygısıdır. Olayların geçtiği mekânın tasvir edilmesi okuyucunun içeriğe dair ve o yönde bir beklenti içinde olması bakımından önem taşır. “*Tüm mücadeleler ve savaşlar, özünde mekâna hâkim olma dürtüsünün bir sonucudur. Mekânın, aynı zamanda iktidar mücadelesinin de alanı olduğu görülmektedir. Bu noktada vatan, özünde insanın kendisine ait, kendisini güvende hissettiği ve sınırları belirlenmiş kocaman bir evidir*” (Şengül, 2010: 528). *San’âi* romanına bu açıdan bakıldığında, Yemen’de yaşanan siyasi olaylar ve tarafların çatışmaları mekânsal olarak bu bağlamda değerlendirilebilir. Bazı romanlarda kahramanların kişisel özelliklerinden çok mekânsal ilişkiler bakımından anımsanması bu durum ile yakından ilişkilidir.

Yemenli yazar el-Kevkebânî, *San’âi* romanında mekân unsurunu kahramanların özelliklerini belirginleştirmek için kullanmıştır. Romanın ana kahramanlarından Subhiye ve Hamid’in yaşam mekânlarının tasvirinde bunu tespit etmek mümkündür. Kahire’de daha sosyal bir çevrede yetişmiş olan Subhiye, döndükten sonra yaşamak için kendisine alt katı sanat galerisi olan bir ev seçmiştir. Hamid ise romanda vurgulandığı gibi daha gelenekseldir ve eski Sana’da evlerinden birinde yaşamaktadır. Hatta ailesi bu evden taşındıktan sonra da o bu evde yaşamayı seçmiştir. Bu mekânsal ilişkiye benzer şekilde diplomatik bir görevde çalışmış olan Gamdân ile Subhiye’nin karşılaştıkları mekân olarak Başkanlık Sarayı seçilmiştir. Huriye ise Hamid ile ilişkisini anlatırken buluşma yerlerinin ağaçlık yerler olduğunu anlatmaktadır. Ağaçların yaprakları ve gölgelerini arasına gizlendiklerinden bahsetmektedir.

Mekânsal Pratikler ve Yeniden Üretimi

Mekân kavramı karmaşık bir olgudur ve çeşitli özellikleri vardır. “*Mekânları ‘verili’ veya ‘doğal’ kabul etmek yerine, farklı özne ve toplumsal grupların gündelik pratikleriyle mekânların*

toplumsal olarak nasıl üretildiği ve bu üretilmiş mekânların nasıl toplumsal ilişkilerle iç içe geçtiği gösterilmektedir” (Işık, Şentürk, 2009:9).

San ‘âi romanında mekân kavramı çok boyutlu ve çok katmanlı bir şekilde ele alınmıştır. Bu romanda mekân yaşanan yer-şehir olarak kullanıldığı gibi soyut bir olgunun var olduğu yer anlamında da kullanılmıştır (Yaşat, 2009: 116). *San ‘âi* romanının ana karakterlerinin yaşadığı yer olarak kurgulanan şehir, aynı zamanda iç savaşın da yaşandığı fiziksel mekândır. Gelenekler, örf-âdetler, kişisel ve toplumsal deneyimler aynı mekânda yaşanmaktadır. Bu bağlamda romanda Sana‘a şehri, ilişkilerin ve yaşam pratiklerinin kesişme noktası olarak kurgulanmıştır. Subhiye için hayalinde yaşattığı ve çok sevdiği ana vatanı olan Sana‘a, Hamid için doğup büyüdüğü, âşık olduğu yerdir. Babalarının uğruna savaşıp canlarını feda ettikleri bu şehir, yazar tarafından panoramik bir tablo gibi en küçük ayrıntısına kadar betimlenmektedir. Şehrin kültürel mirası, tarihi, eski binaları, dar sokakları, mitolojik hikâyeleri, kadınların kıyafetleri ve toplumsal olarak dünden bugüne konumu ile şehrin yaşadığı bütün değişiklikler gözler önüne serilmektedir.

Sana‘a şehri, romanda dış mekân olarak kahramanların gözünden farklı biçimde kurgulandığı gibi iç mekân özellikleri bakımından da farklı bakış açılarına göre değişiklikleri yansıtmaktadır. Subhiye Kahire’de yaşadığı dönemlerde Sana‘a’yı ziyaretlerinden Mısır’a her geri dönüşünde yanında bir hatıra götürdüğünden bahseder. Zamanla Kahire’deki evinde kendisine bütün Sana‘a’yı temsil eden hatıra eşyalardan bir köşe oluşturur (el-Kevkebânî, 2015: 88). Şen’in de belirttiği gibi; iç mekân eşyaları genelde biriktirilir, atılmaz. “Çünkü eski eşyalar geçmiş kültürün maddi somut öğeleri olduğundan o toplumun üyelerine şimdiki zamanda olduğu gibi geçmişte de var olduğunu ispatlar” (Şen, 2017: 700). Ana vatanından uzak olmasına rağmen bu maddi eşyalar onunla şehir arasında bir bağ oluşturmuştur. Ana vatanı küçük bir sandığın içinde yaşamaktadır.

Bu romanda bir değerlendirme de iki kadın kahramanın ev ile ilgili mekânsal algıları ve farklılıkları hakkında yapılabilir. Ev, kadınlar için ait olduğu özel mekân olması nedeniyle önem arz etmektedir. Kadın geleneksel olarak ev içinde konumlandırılmış, ev içi işler kadına özgü olmuştur. Evlerin fiziksel özellikleri, büyüklük-küçüklükleri ve dekorasyonu yani mekânsal düzenlemeler, toplumsal olarak değişimi temsil eder. Bu değişim de kadınların değişen dünyalarını anlamada önemli ipuçları verir. Çünkü evler, mekânsal olarak bir yer imlemesinin ötesinde anlamsal değere sahiptir (Bayram, 2016: 51). Romanda modern kadını temsil eden Subhiye ile geleneksel kadını sembolize eden Huriye’nin evleri de buna göre kurgulanmıştır. Subhiye’nin evinde kendine ait bir bölüm varken ve daha bağımsız yaşarken, Huriye için aynı şeyleri söylemek pek mümkün değildir. Subhiye eğitilmiş ve ekonomik özgürlüğe sahip bir kadinken Huriye annesinin sağlığında da annesinin ölümünden sonra da ev içi işlerden sorumlu bir kadındır.

Kadın-Mekân İlişkileri

Romanda kullanılan mekân, o toplumu ve yaşam pratiklerini yansıtması bakımından bir ayna görevi görmektedir. “Klasik romanda işlevsel olmaktan çok ‘statik’ olarak yer alan mekân anlayışı, 18. yüzyılın romantik eğiliminde nispeten farklı bir boyut kazanır. Romantik bakış, mekânı ‘idealize’ eder ve mekân, salt içinde yaşanan bir çevreden çok, tasarlanmış bir çevre olarak çizilir. ...Buna karşılık modern romanda yer alan insan merkezli ve nesnel mekân anlayışının temeli, gerçekçiler tarafından atılır. Onlar, 19. yüzyılda gelişen bilimsel anlayışın da desteğiyle, çevreye farklı bir gözle bakarlar ve romanda anlatılan olayların geçtiği ‘fizikî çevre’ye büyük önem verirler. Realistlerin fizikî çevreye önem verişlerinin temelinde yatan gerçek, fizikî çevreyi hakkıyla yansıtmaktan çok, bireysel ve toplumsal serüveni, çevreye bağlı olarak ve çevrenin etkisiyle değişen bireyi anlatmaktır” (Tekin, 2012:149). Bu görüşe göre insan, ancak içinde bulunduğu, yaşadığı ve etkileşim halinde olduğu ortam ile gerçekçi bir biçimde tasvir edilebilir. Mekân aynı kalsa da bireylerin ona bakış açısı ve duygu değerlendirmesi farklıdır. Böylelikle mekân kavramı, hem çok boyutlu ve çok katmanlı

işlevsel bir özelliğe bürünür hem de roman karakterlerinin psikolojik, sosyolojik ve kültürel durumunu okuyucuya aktaran bir araç konumuna dönüşür.

San'ât romanı bu bakış açısıyla incelendiğinde, kahramanların yaşamak için seçtikleri çevre bakımından bir değerlendirme yapmak mümkündür. Subhiye'nin yaşam mekânı Eski San'â olarak bilinen şehrin merkezinde üç katlı bir evdir. Bu üç katın üstünde bir de manzaralı teras bölümü vardır. Giriş katını sanatsal çalışmalarını ve Yemenli kadınların yaptıkları el işlerini satmak için tasarladığı bir galeri bir haline getirmiştir. Birinci kat, yerli ve yabancı turistler için bir sergi salonu olarak hazırlanmıştır. Bu kat sanata ilgi duyan herkese açıktır. Evin ikinci katı ise, kendisine özel bir kattır. Teras katı ise onu tatillerdeki ziyaretleri ile sınırlı kalan San'â'ya ve çocukluk hatıralarına götüren bir işleve sahiptir. Geniş ahşap pencereleri ve kapıları, süslemeleri, yansıyan ay ışığı ile bir huzur ve romantizm mekânı olarak tasvir edilmektedir (el-Kevkebânî, 2015: 20).

Romanın diğer kahramanı Hamid'in yaşadığı ev ise orta büyüklükte, bahçesinde gül ağacı olan eski bir evdir. Merdivenle çıkılan birinci katta bir köşede mutfaka yönelen dar bir koridor ve diğer köşede de hamam vardır. Mütevazı ama temizliği göze çarpan salon mobilyaları ev halkının yokluğunu hissettirmez. Dört pencere bulunan katta açık bulunan tek pencere bile hava akımını sağlamaya yetiyor. Diğer açık pencerenin olduğu ikinci kat, daha çok yatak odası olarak kullanılıyor izlenimi veriyor. Burada Yemenlilerin geleneklerinden biri olan "gat oturumları"* için özenle hazırlanmış tütsülü bir su kabından kokular yayılmaktadır. Kapalı geniş pencerelerin olduğu küçük odalı üçüncü katta ise komşu evlerin çatılarından başka bir şey görünmez. Hamid'in evi, komşu evler gibi yüksek olmamasına rağmen şehrin uçsuz bucaksız evleri gözler önündedir (el-Kevkebânî, 2015:144-147).

Subhiye ile Gamdân'ın ilk karşılaştıkları yer olan ve herkesin gelmek-görmek istediği Başkanlık Sarayı ise diğer saraylara benzememekte, daha çok askeri bir üssü andırmaktadır. Ürkütücüdür. Yemek ve karşılama salonları geleneksel tarzda siyah beyaz taşlardan oluşurken pencereleri beyaz mermere benzeyen yarım ay şeklinde kemerlerden oluşmaktadır. Saray, insanda sakinlik ve rahatlık hissi uyandırmaktan uzak bir görünüme sahiptir. Pahalı mobilyalarla döşenmiş karşılama salonunun büyüklüğü göreni hayrete düşürmektedir. Duvarlarında geleneksel Yemen tarzında süslemeler olan salonun pencereleri yine yarım ay şeklinde süslemelidir (el-Kevkebânî, 2015: 173).

Subhiye'nin gizemli bir kadın olarak hatırladığı Huriye'nin yaşam alanına dair bilgiler kısıtlıdır. Ailesi ile birlikte yaşarken evde kendinden küçük kardeşlerinin bakıcılığını üstlenmiştir. Annesi vefat ettikten sonra da annesinin de görevlerini yerine getirmiştir. Hayatını babasına adayarak annesinin ölümünün ardından, babasının bir ay bile beklemeden genç bir kadınla evlenmiştir. Kimse Huriye'ye ne istediğini, nasıl bir hayat istediğini sormamıştır. Kadının toplumsal rollerine vurgu yapması bakımından bu roman, Huriye'nin anlattıkları ile değerlendirilebilir. Huriye'nin, okula gitmek yerine evde annesine yardım etmesinin ve küçük kardeşleri ile ilgilenmesinin daha uygun olduğu belirtilmiştir (el-Kevkebânî, 2015: 257).

Huriye'nin anlattıklarından Hamid ile ağaçlık alanlarda buluştukları bilinmektedir. Hamid ile yaşadıkları ilişkinin ardından Huriye, hayat kadınlarının yaşadığı bir mahallede yaşamaya başlıyor ve onlardan biri olduğunu belirtiyor (el-Kevkebânî, 2015: 266). Bu mahalle kadınları ile ünlüdür ve şehre gelen ziyaretçiler anlatılanları yakından görmek için buraya uğramak isterler. Bu bilgilere dayanarak Huriye, romanda kadının görünmezliğini ve ikincil konumunu temsil etmektedir, denilebilir. Yazarın, Huriye ile ataerkilliğin bütün varyasyonlarını temsil ettiğini söylemek

* Yemen'de halkın kullandığı keyif verici bir bitki. Yetiştirmesi sırasında çok su istediği ve Yemen'de su sıkıntısı çekildiği için ülkenin ekonomisini zorlamaktadır.

mümkündür. Huriye ile bir kadın olarak her şeyini veren ama karşılığını alamayan bir kadın işlenmiştir.

Roman kahramanlarının mekânsal bağlamda ilişkileri incelendiğinde her birinin kendi karakter özelliklerini yansıtır biçimde seçildiği gözlemlenmektedir. Herkes Subhiye'nin küçük sanat galerisini ziyaret etmekteyken Hamid'in evi ailesinin Yeni Sana'a'da başka bir eve taşınmalarının ardından kimsesizliğini yansıtmaktadır. Resmi bir görevi olan Gamdân için mekânsal olarak Başkanlık Sarayı seçilirken ailesi tarafından dahi görmezden gelinen Huriye ise yine kendi iç dünyasını okuyucuya aktarır biçimde kenar mahallede yaşayan bir kadın olarak tasvir edilmiştir.

Toplumsal Cinsiyet ve Ataerkillik

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek biyolojik cinsiyetten farklı olarak, toplumların bu ikisini birbirinden ayırt etme biçimlerini, beklentilerini, atfedilen toplumsal rollerini ve kadın ile erkeğin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanmasını karşılayan bir kavramdır. Bu kavrama göre, kadın ile erkeğin arasındaki farklılıklar onların cinsiyet farklılığından çok içinde yaşadıkları toplumun özellikleri ve beklentileri bakımından ortaya çıkmaktadır. Ataerkil toplumlarda kadın için daha çok ev içi özel alanlarda bulunması uygun görülürken, erkekler kamusal alanda var olmaktadır. Bu da toplum tarafından atfedilen kadınlık ve erkeklik rolleri, kültürel birikim ve inançlar ile yakından ilişkilidir.

San'âi romanı toplumsal cinsiyet kavramı bağlamında incelendiğinde belirgin vurguların yapıldığı görülmektedir. Bu romanda değinilmesi gereken bir konu kamusal-özel alan ayrımına yapılan vurgudur. Bu vurgunun en belirgin örneği romanda sıklıkla yer verilen Türk Hamamı'na yapılan göndermelerdir. Hamamlar, insanların görece eşit oldukları kamusal alanlardan biridir. Türk Hamamlarının en belirgin özelliği mekânsal olarak kadın-erkek ayrımının net bir şekilde yapılmasıdır. Hamam, mahremiyet ve çıplaklık kavramlarını bir arada barındıran, kıyafetlerden arınmanın yanı sıra ruhsal olarak da arınma yerlerini simgeleyen bir alandır. Hamamlar kamusal alan olmasına rağmen doğal olarak kadın ve erkeğin ayrıldığı yerlerden biridir. Romanda da Türk Hamamlarının suyuyla yıkanmanın hastalıklardan koruduğu belirtilmektedir (el-Kevkebânî, 2015: 127).

Kamusal-özel alan ayrımının vurgulandığı diğer bir bölüm, şehit ailelerinin iftar yemeğine davet edildiği Başkanlık Sarayından gelen davet mektubunda ortaya çıkmaktadır. Davetiyenin üzerinde "Oğulları" ifadesi yer almaktadır. Bir şehit çocuğu olarak o yemeğe katılmak isteyen Subhiye, annesi tarafından erkek olmadığı gerekçesiyle engelleme ile karşılaşır. Ancak Subhiye bunu reddeder, gerekli bütün hazırlıkları yapar ve yemeğe katılır (el-Kevkebânî, 2015: 171). Bu durumu kadın-erkek rolleri ve mekânsal karşılıkları bağlamında da değerlendirmek mümkündür. Bu iftar yemeğinde görülen diğer bir vurgu ise; kapıda Başkanı karşılama merasiminde, görevliler tarafından bildirildiği üzere Başkan ile herhangi bir tokalaşma olmayacağıdır. Bu uyarının kendine mi yoksa erkeklere mi yapıldığını kestiremeyen Subhiye, Başkanın kendisi ile sohbet ettiğini, elini iki eliyle sıktığını ve tokalaştığını belirtiyor. Başkanın bunu neden yaptığını anlamadığını da ekliyor (el-Kevkebânî, 2015: 174).

Romanda, kamusal alanlardan biri olan sokaklarda yine kadın-erkek rolleri bakımından bir ayrışmanın yaşandığı görülmektedir. Başlangıçta Subhiye, bütün kadınların dış görünüşlerini kaplayan siyah abaye* giyilmesini eleştirse de daha sonra eleştirilerden dolayı topluma ayak uyduruyormuş gibi yapıp kendisi de siyah abaye giymiştir (el-Kevkebânî, 2015:104-105). Kadınlar kamusal alanda ancak bu giyiniş ile yer alabilmektedirler. Huriye de peçeli bir kadındır. Huriye ve diğer kadınların peçe takması ve siyah abaye giymesi anlatıcı tarafından sıklıkla irdelenen

* Kadınların başlarından ayaklarına kadar yüzlerini de örtecek şekilde giydikleri çarşaf.

konulardan biridir. Yemen’de kadınlar siyahlara bürünmüş olmalarına rağmen rahatsız edici bakışlardan kurtulamamışlardır (el-Kevkebânî, 2015: 106). Peçe takmayı, kimliğin gizlenmesi ve kamusal alandan kadının varlığının silikleşmesi olarak yorumlamak mümkündür. Ayrıca yazar, baştan ayağa kadar örtünen kadının, fitne aracı olarak görülmesini ve rezillığe kışkırtan biri olarak nitelendirilmesini eleştirmiştir.

Toplumsal cinsiyet çalışmaları bağlamında kadın bedeni, o topluma ait kültürel sistemin sürdürülmesi ve düzenin korunmasında önemli bir role sahiptir. Beden, içinde yetiştiği sosyal ve kültürel yapı tarafından şekillendirilmektedir. Toplumsal normlara göre oluşan bu beden ve kimlikler aynı biçimde bu normlara göre duygular uyandırmakta, sosyal ve kültürel düzeyde tüm kontrol kadın bedeni üzerinden sağlanmaktadır. “*Kendi istek ve arzularını toplumun ya da ötekinin istediği biçimde şekillendiren beden, bu nedenle yine onlara bağlı olarak kendi benliğini, kadın ya da erkek kimliğini oluşturmaktadır*” (Karmaz, 2015:172). Bu bulgulardan yola çıkarak Huriye, hem giyinişi ile hem de ailesinin isteklerini koşulsuz yerine getirmiş olmasıyla beden üzerinden yapılan sosyal ve kültürel kontrolün bir örneğini teşkil etmektedir.

Bu romanda Subhiye, peçesiz olmasıyla, Hamid ile ilişkisinde Huriye gibi gizlenmemesiyle ve erkek çocuklarının davet edildiği iftar yemeğine katılarak kadının her alanda var olması düşüncesini temsil etmektedir.

Kadına bakış açısı bakımından bir değerlendirme de, Hamid’in babası vefat ettikten sonra amcasının Hamid’in annesi ile evlenmek için ısrarı durumunda ortaya konulmaktadır. Bu talep karşısında anne, evliliği kabul etmemiş ancak amcanın tüm ısrarlarına rağmen bir şey söylemeyip bağırıp kızmamıştır. Çünkü hem çocuklarının uykudan uyanmalarından hem de komşuların rahatsız olmalarından çekindiği belirtilmiştir. Ayrıca amcanın anneye, “erkeksiz bir kadın nasıl çocuk eğitecek, tek başına nasıl kalacak hayatta” (el-Kevkebânî, 2015: 66) gibi düşünceler ile baskı yapması toplumsal bakış açısının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Sonuçta bu anne ticarete atılmış, kendi ayakları üzerinde durabilen, başarılı bir iş kadını olmuştur.

Romanda ataerkil Yemen toplumunu yansıması bakımından bir değerlendirme de roman kahramanlarından Subhiye ve Hamid’in “babaları gibi olma” arzudur. Subhiye evlenmek için babası gibi Sana’a’lı birini ararken Hamid de tıpkı babası gibi üç çocuk sahibi olmuştur. Aslında Hamid üçünün de erkek olmasını dilediğini, kız çocuğun büyük sorumluluk olduğunu söylemektedir. Bu kaygılarla da kızların okumasına izin vermeyerek onları erken yaşta evlendirmiştir. Subhiye’nin annesi de kızlar için en iyisinin onları evlendirmek olduğunu düşünenlerden biridir (el-Kevkebânî, 2015: 85). Burada değinilmesi gereken bir diğer husus da Hamid’in babası gibi olma arzusunda, etkileşim halinde olunan insanların davranışlarının bireylerin benliğini şekillendirmesidir. Aile, akran grubu, eğitim ortamları ve yaşanan sosyal çevre gibi toplumu oluşturan unsurlar erkek bireylerin kendi erkekliklerinin inşasında etkileşim halinde oldukları rol modellerin davranış biçimlerini benimseyerek bilinçli ya da bilinçsiz öğrenmelerine ve taklit etmelerine neden olmaktadır (Şenol, Erdem, 2016: 193).

Romanda kadından beklenen davranışlar da vurgulanmaktadır. Subhiye’nin Hamid ile Sana’a sokaklarında kimsenin kendisi hakkında ne diyeceğini umursamadan dolaşması Hamid’i hayrete düşürmüştür. Hamid, kendilerinin her şeyi dört duvar arasında ve kapalı evlerde yaşamaya alışkın olduklarını, gezdiği kadınların sokakta yüzlerini dahi örttüklerini, onlarla ya arabada ya kadınların ya da bir arkadaşlarının evlerinde buluştuklarını anlatmaktadır. Bu gizlilik hem erkeklerin hem de kadınların güvenliği için önemlidir (el-Kevkebânî, 2015: 159-160).

Kadından beklenen davranışlardan biri de toplumun koyduğu ahlak kurallarına göre yaşamalarıdır. Subhiye küçüklüğünden beri annesi tarafından erkeklere karşı uzak durması konusunda uyarılmıştır. Bu uyarıların içinde bir erkek öğretmenin kendisinden öğretmenler odasına

gelmesini istediğinde yanından bir kız arkadaşı olmadan gitmemesi gerektiği, üniversitede bir erkekle arkadaşlık ilişkisi kurarsa “edeptsiz kız” olacağı da vardır. Çünkü erkekler, evlenmeden önce kendileri ile aşk ilişkisi yaşayan bir genç kız ile evlenmeyi tercih etmezler (el-Kevkebânî, 2015: 96).

Ne yazık ki, bu durumu Huriye ile Hamid’in ilişkisinde görmek mümkündür. Hamid evlenmek için bir başkasını seçmiştir ve bunu Huriye’ye söylediğinde sanki bir arkadaşına söyler gibi davranmıştır. Huriye’yi bir eş olarak hayal etmediğini, ilişkileri evliliğe dönüşürse aralarındaki aşkın öleceğini söylemiş, konuşmasını da bir öpücükle bitirmiştir (el-Kevkebânî, 2015: 264).

Sonuç

Arap edebiyatında roman türünün modern anlamda ilk olarak 1914 yılında Muhammed Hüseyin Heykel’in Zeyneb adlı romanıyla başladığı kabul edilmektedir. “XX. yüzyıl başlarından itibaren Mısır’da ve Lübnan’da romandan çeşitli sosyal ve siyasal görüşleri ifade etmede ve sosyal protestoda bir araç olarak yararlanma eğilimi görülmeye başlar. Bunda, her iki ülkenin Avrupa ile yakın temasının bir sonucu olarak toplum yapısında kadın aleyhine gelişmiş geleneği sorgulamanın ve kadını hayatın çeşitli alanlarında aktif olarak görme arzusunun iyiden iyiye dile getirilmesinin rolü vardır. Arap dünyasında kadının özgürlüğü sadece sosyal yönden ilerlemenin değil aynı zamanda edebî yeniliğin de anahtarıydı. Çünkü kadının özgürlüğü, Arap mekânlı roman ve hikâye yazmak isteyenlerin önünden, sınırlı düzeyde bir ilişki dışındaki şeyleri resmetmekten alıkoyan cinsler arasındaki ayırım engelini ortadan kaldırma aracıydı” (Er, 2008: 164-165).

1960’lı yıllar Yemen’de öykü ile başlayan bir dönüm noktasını temsil eder. Bu yıllardan sonra politik temalar önceki dönemlere göre daha çok kullanılır olmuş, bazı yazarlar bu dar çerçevede yazmışlardır. Ayrıca sosyal problemlere karşı isyan, köylü-bedevisi sorunları da diğer temalardır. Yemenli kadın yazarlar daha çok mücadele, aşk, nefret ve hayatın sorunlarından duyulan acıları modern tarzda kaleme almışlardır. Günümüzde Yemenli yazarlar daha çok politik-siyasi türde yazmaktadırlar (Yazıcı, 2004: 155-161).

San’aî romanı bu bağlamda kadın bir yazar bir tarafından kaleme alınması ve kadının toplumsal konumunun irdelenmesi bakımından önem arz etmektedir. “18. yüzyılda yükselen ve hala bir sorun olarak tartışılmaya devam eden kadın konusu toplumların gelişmişliğinin ölçütü olarak görülmüştür. Kadının özgürce eğitim görebildiği, sosyal yaşantıda yer alabildiği ve seçme seçilme hakkının olabildiği toplumlar gelişmiş veya gelişmekte, kadın eğitiminin sorun olduğu ve özgür şekilde sosyal hayatta yer alamadığı toplumlar ise gelişmemiş toplumlar olarak nitelendirilmiştir” (Kurt, 2017: 320). Nâdiyâ el-Kevkebânî, özeldde Yemen genelde Arap romancılığına büyük ölçüde katkıda bulunmuştur.

San’aî romanı, mekân unsurunun çeşitli boyutlarda kullanıldığı bir romandır. Aynı mekânlar roman kahramanlarının dilinden hem iç savaşın yaşandığı mekân hem aşklarının yaşandığı mekân hem de toplumun kadına bakışının ve konumlandırmasının yansıtılmasıyla kurgulanmış ve okuyucuya aktarılmıştır.

Romanda kahramanların iç dünyaları insan-mekân ilişkileri ekseninde incelenmiştir. Subhiye babasının Sana’a’da uzakta yaşamayı tercih etmesinden sonra Kahire’yi de ana vatani saymış ancak Sana’a hep bir masal dünyası gibi zihninde yaşamıştır. Hamid, bütün sokakları, tarihi ve detaylarıyla bildiği şehre aşık bir adamdır. Hamid’in bu şehre olan düşkünlüğü Huriye’yi de Hamid’e bağlamıştır. Aynı köklere ve tarihe bağlı oldukları bu şehirde beraber büyümüşlerdir (el-Kevkebânî, 2015: 261).

KAYNAKÇA

- Bayram, S. (2016). “Ben kadını” söyleminin seksenli yılların Türk romanındaki izdüşümü. **Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**. Volume: 11/20. Ankara. p. 41-66.
- El-Kevkebânî, N. (2015). **San‘aî. Dâiratu’s-Sekâfe ve’l-İğlâm. Birleşik Arap Emirlikleri.**
- Er, R. (2008). *Roman maddesi*. **Diyanet İslam Ansiklopedisi**. Cilt: 35, s. 164-166.
- Karmaz, E. (2015). *Panoptikonu feminist bakış açısıyla okumak*. **Türkiye’de ve Dünyada Kadın Araştırmaları**. Çukurova Üniversitesi Basımevi. Ed. Gülseren Ağrıdağ. S. 171-174. Adana.
- Kurt, G. (2017). *Mısır feminizmi: Kasım Emin’in Tahrîru’l-Mer’e ve El-Mer’etu’l-Cedîde eserlerine karşılaştırmalı bir bakış*. **International journal of language academy**. Volume 5/6. P. 319-330.
- Maltaş Erol, A., Görmez, K. (2016). *Ütopyalarda mekân tahayyülleri: Utopia’nın mekânı*. **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**. 18 (30). S. 81-86.
- Raja, J.A. (2013). Yemeni women in transition: challenges and opportunities. **Center on Democracy, Development and The Rule of Law. Freeman Spogli Institute for International Studies**. No: 140. Stanford University. Stanford. <http://cddrl.stanford.edu>.
- Şen, N. (2017). *12 Mart 1071 Askerî muhtırası (darbesi) ve bunun karşısında yer alan 68 kuşağı’nu konu alan bir roman; 47’liler*. **Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**. Volume 12/22. P. 673-702.
- Şengül, M.B. (2010). *Romanda mekân kavramı*. **Uluslararası sosyal araştırmalar dergisi**. Volume 3/11. S. 528-538.
- Şenol, D., Erdem, S. (2016). *Erkekliğin inşasında aktörlerin ve kurumların rolü –Kırıkkale ili örneği-*. **Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**. Yıl 14, Sayı 28, Güz (2). S. 187-205.
- Tekin, M. (2012). **Roman sanatı**. Ötüken Neşriyat A.Ş. İstanbul.
- Tosun, N. (2014). **Modern öykü kuramı**. Hece yayınları. Ankara.
- Yaşat, D. (2009). *Bilimkurgu edebiyatında roman*. **Öznel, durumlar ve mekânlar toplum ve mekân: mekânları kurgulamak**. Yay. Haz. İ.E. Işık, Y. Şentürk. Bağlam Yayıncılık. İstanbul.
- Yazıcı, H. (2004). **The short story in modern Arabic literature**. Genaral Egyptian Book Organization. Cairo.